

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ – це майно чи прирівняні до нього ін. предмети, об'єктивні явища матеріального світу, які є об'єктами екон. відносин власності та характеризуються при цьому фіз., екон., соціал. і юрид. ознаками й виступають матеріальною формою вираження («субстратом») або необхідною умовою функціонування сусп. екон. відносин власності, що охороняються крим. законом від злочин. посягань, передбачених ст.ст. 185–198 розд. VI Особл. част. КК України.

Видами **П. з. проти в.** є: 1) чуже майно (ст.ст. 185–187, 189–191, 193–197 і 198 КК); 2) об'єкти (явища), прирівняні до майна – електрична й тепла енергія (ст. 188¹ КК), зем. ділянки (ст. 197¹ КК); 3) право на майно (ст.ст. 189 і 190 КК); 4) дії майнового характеру (ст. 189 КК).

Родове поняття **П. з. проти в.** характеризується чотирма обов'язковими (конститутивними) ознаками: фіз., екон., соціал. та юрид. Фіз. ознака **П. з. проти в.** означає, що до нього належать, як правило, майно, у т. ч. речі, гроші, цінні папери; документи, що є еквівалентом вартості; ін. явища матеріального світу, прирівняні до майна (енергія електрична, тепла тощо), що можуть бути вилучені з володіння власника або ін. їх володільця, привласнені, спожиті, пошкоджені або знищені й які доступні для об'єктивного сприйняття ззовні.

Екон. ознака вказує на те, що предмет має мінову (грошову оцінку, ціну) і споживчу вартість (госп.-екон. або культурну цінність, корисність), здатний задовольняти матеріальні й пов'язані з ними ін. потреби людини. Екон. ознака **П. з. проти в.** значною мірою визначає соціал. сутність цих злочинів, їх *сусп. небезпеч.* і лежить в основі виокремлення видів розкрадань та ін. злочинів проти власності. Вираженням вартості предмета є його грошова оцінка, тобто ціна, яка становить сутність вартості. При цьому вартість таких предметів визначається за роздрібними (закупівельними) цінами, існуючими на момент скоєння злочину. За відсутності зазначених цін на майно його вартість може бути визначено шляхом проведення відповідної експертизи. З

урахуванням вказаної ознаки **П. з. проти в.** визнаються документи, що є еквівалентом вартості. Такі документи мають номінальну вартість, що дорівнює вартості відповідного майна, послуг, робіт: проїзні білети на тр-т та трансп. абонементи, за виключенням іменних білетів та бланків, які потребують дод. оформлення; білети та абонементи на відвідування театральних спектаклів, концертів, кіносеансів, циркових та ін. видовищ тощо; білети різних лотерей; знаки поштової оплати; жетони, що замінюють гроші; оплачені магазинні чеки; талони на паливно-мастильні матеріали. Не є **П. з. проти в.** док-ти, які самі по собі не є еквівалентом платежу товарів, робіт чи послуг (не є носіями вартості і не перебувають на балансі орг-ції як товарно-матеріальні цінності), а потребують дод. оформлення чи надають лише право на отримання таких благ: проїзні білети на тр-т, які потребують дод. оформлення; накладні на отримання товару; доручення на отримання певних матеріальних цінностей; неоплачені товарні чеки; легітимаційні знаки (жетони та квитанції установ, що надають певні послуги). Зокрема, заволодіння такими документами чи знаками має розглядатися лише як *готування до вчинення злочину (крадіжки, шахрайства* тощо). Не можуть визнаватися **П. з. проти в.** документи, які взагалі не мають майнового характеру, а лише посвідчують певні факти, події, або ж особу. *Крим. відповідальність* за заволодіння такими документами передбачена ст. 357 КК.

Соціал. ознака свідчить, що до **П. з. проти в.** відносять лише ті об'єкти матеріального світу, які є результатом вкладеної в них людської праці й які мають певну значущість (цінність), важливість як для окремої особи, так і певної соціал. групи, класу, народу, сусп-ва, людства в цілому. Указані об'єкти (майно, у т. ч. речі, гроші, цінні папери, ін.) мають бути включеними у сферу сусп. відносин власності, тобто мають бути залученими до фондів власника й мати певну цінність (значущість) для нього та ін. суб'єктів відносин власності (привласнення). Через відсутність указаної ознаки не є **П. з. проти в.** об'єкти природних ресурсів в їх природному стані: ліс на корені, риба, ін. водянні тва-

рини в природних водоймищах, звірі у лісі тощо. Заволодіння такими предметами, їх знищення або пошкодження утворює за наявності всіх необхідних умов посягання на довкілля (ст.ст. 245, 246, 248, 249 КК). Проте, якщо зазначені предмети були вилучені із цього середовища цілеспрямованою працею людини (виловлена риба, зрублене дерево тощо) або відокремлені від нього (звір чи птах, які відловили капканом, риба, зловлена у сітки чи поміщена в підводні садки) та включені до фондів власника як майно, зазначені природні об'єкти виступають **П. з. проти в.** Так, заволодіння деревами, зрубаними та підготовленими до складування або вивезення, вилов риби чи водних тварин зі спец. облаштованих або пристосованих водоймищ, в яких вони вирощуються підприємствами, орг-ціями чи гр-нами, слід кваліфікувати як відповідний злочин проти власності.

Юрид. ознака підкреслює те, що ці предмети (явища) матеріального світу є чужими для винного і він не має на них ні дійсного, ні уявного (спірного) права. Якщо ж особа самовільно, всупереч встановленому порядку, у цілях здійснення свого уявного права, обґрунтованість якого оспорується, незаконно вилучає ці предмети, будучи переконаною в правомірності своїх домагань, – таке діяння за наявності підстав слід кваліфікувати як *самоправство* (ст. 356 КК) або посягання на ін. правоохоронювані інтереси. Указані предмети належать на праві власності ін. особі (містяться в її фондах) або перебувають у її володінні з певних юрид. (напр., на умовах договорів оренди, позички, побутового прокату) чи фактичних (напр., володіння чужим знайденим майном або таким, що випадково опинилось у особи) підстав. Власне ж майно особи, напр. при його знищенні, не може бути **П. з. проти в.** Тому не є **П. з. проти в.** майно, яке належить особі, що вчиняє протиправні діяння, на праві спільної сумісної власності (майно, набуте подружжям за час шлюбу, а також у результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, отримане внаслідок приватизації житла – квартири чи будинку, що використовується для ведення особистого селянського господарства його членами, та ін.).

Крім заг. обов'язкових ознак окремі **П. з. проти в.** мають спец. (дод.) ознаки, що конкретизують (уточнюють) предмет цих злочинів. До таких ознак належать, зокрема, правовий статус винної особи щодо майна як предмета злочину: воно їй ввірено, перебуває в її віданні або доручено для зберігання чи охорони (ст.ст. 191 і 197 КК); особлива історична, наук., художня чи культурна цінність чужого майна або скарбу (ст. 193 КК); спец. ознаки об'єктів електроенергетики (ст. 194¹ КК); ознаки майна, завідомо одержаного злочин. шляхом (ст. 198 КК).

Сукупність усіх указаних ознак предмета злочину (фіз., екон., соціал. та юрид.) слугує підставою для віднесення вчинених діянь, пов'язаних із протиправним впливом на цей предмет, до злочинів проти власності і, таким чином, їх кваліфікації (за наявності всіх необхідних ін. умов) за відповідними статтями розд. VI Особл. част. КК. Відсутність хоча б однієї з визначених ознак унеможлиблює визнання дій винного як злочину проти власності через відсутність такої обов'язкової ознаки складу цього злочину, як його предмет.

З ін. боку, наявність зазначених чотирьох обов'язкових ознак предмета не завжди дає підстави кваліфікувати дій винної особи як посягання на відносини власності, оскільки такі предмети через свої дод. ознаки включені у сферу ін. сусп. відносин, а тому злочин. посягання на них, за наявності ознак відповідних складів злочинів, слід кваліфікувати за ін. статтями КК. Так, не є **П. з. проти в.** вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської зброї, бойових припасів до неї, пневматичних рушниць, газових і сигнальних пістолетів та деяких ін. засобів, які не містять вибухових речовин), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні матеріали; наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори; військ. майно та ін., які на підставі особливо небезпеч. своїх властивостей визначені законом як *предмети злочинів проти громад. безпеки, нар. здоров'я, військ. злочинів* тощо (ст.ст. 262–267, 308, 312, 410–413 КК та ін.).

Не є **П. з. проти в.** об'єкти інтелектуальної та промислової власності, ін. об'єкти авторських та суміжних прав (ст.ст. 176, 177 КК).

Злочини у формі крадіжки (ст. 185 КК), шахрайства (ст. 190 КК), *привласнення чи розтрата* (ст. 191 КК) слід відрізняти від дрібного викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата як адм. правопорушень, передбачених ст. 51 КпАП. Відповідно до зазначеної статті КпАП викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 н. м. д. г.

Лит.: Пинаев А. А. Уголовно-правовая борьба с хищениями. – Х., 1975; Матьшевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления. – К., 1996; Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення. – Х., 2011.

М. І. Панов, П. В. Олійник